

Lekcija 1: Bullying i cyberbullying

- 1.1 Podrijetlo i definiranje pojmova
- 1.2. Što je zlostavljanje i internetsko zlostavljanje?
- 1.3. Vježba za ponavljanje

1.1 Podrijetlo i definiranje pojmov

Svakodnevno nas mediji informiraju o potrebi suočavanja s ozbiljnom pojavom među mladima: bullyingom. Veliki porast zlostavljanja, posebno u školama, naglašava važnost bavljenja ovim problemom, njegovog proučavanja i razumijevanja kako bi se spriječilo da zlostavljanje u budućnosti postane još veća društvena pošast.

Međunarodna istraživanja

Prvo istraživanje o fenomenu vršnjačkog nasilja u školi razvilo se u Norveškoj i datira iz ranih 1980-ih, kada je Olweus (1983) proveo deskriptivno istraživanje norveške školske populacije, utvrdivši visoku učestalost i ozbiljnost fenomena u svim dobnim skupinama.

Počevši s ovim prvim istraživanjem, tijekom godina, diljem svijeta, istraživanja su bila usmjerena na istraživanje učestalosti fenomena zlostavljanja. Na primjer, istraživanje u Engleskoj pokazalo je da se učestalost vršnjačkog nasilja razlikuje između različitih vrsta škola, s 19% učenika osnovnih škola i 8% učenika nižih srednjih škola koji su prijavili iskustva vršnjačkog nasilja (Whitney i Smith, 1993.). Međutim, druga istraživanja u školama u Ujedinjenom Kraljevstvu pokazala su da su, kroz četiri polugodišta, intervencije protiv zlostavljanja bile povezane sa smanjenjem učestalosti nasilja u školama zbog čestih prijavljivanja incidenata (Smith i Sharp, 1994).

Također, velike istraživačke studije u mnogim drugim zemljama, poput Australije, Belgije, Finske, Španjolske i Sjedinjenih Država, pokazuju da intervencije koje se provode u školama utječu na razine zlostavljanja.

Što sve utječe na pojavu zlostavljanja?

- **Dob** - pokazalo se da se učestalost nasilničkog ponašanja smanjuje kako su djeca starija. Međutim, dok su pojave vršnjačkog nasilja sve rjeđe, povećava se stopa njihove opasnosti i ozbiljnosti (Smith et al., 2008).
- **Spol** – pokazalo se da dječaci sudjeluju u većem postotku incidenata nasilja nego djevojčice. Nasuprot tome, djevojčice koriste više oblika neizravnog nasilja (Björkqvist, 1994).
- **Mjesto** – pokazalo se često zlostavljanje odvija u školama
- **Stabilnost uloga** - Uloge onih koji su uključeni u zlostavljanje obično ostaju stabilne tijekom vremena. To se odnosi i na zlostavljače i na mete (Menesini, 2000.).

Nasilničko ponašanje

Zlostavljanje je fenomen koji jednako pogađa i dječake i djevojčice. Izraz "bullying" doslovno znači "zastrašiti" i može uključivati vrlo oštro zlostavljanje ili suptilnije oblike zlostavljanja koji se tiču područja odnosa i djeluju kroz suptilnije i prikriveno isključivanje. To je često teže prepoznati vanjskim promatračima jer uključuje "psihološku" agresiju, a ne fizičko nasilje.

1.2. Što je zlostavljanje i internetsko zlostavljanje?

Što je zlostavljanje (bullying)?

Zlostavljanje je fenomen koji podjednako pogađa i dječake i djevojčice. Izraz "bullying" doslovno znači "zastrašiti" i može uključivati vrlo oštro zlostavljanje ili suptilnije oblike zlostavljanja. To je često teže prepoznati jer uključuje "psihološku" agresiju, a ne fizičko nasilje.

U smislu zakona, pojam "zlostavljanja" označava agresiju ili opetovano uznemiravanje, od strane jedne osobe ili grupe ljudi, prema jednoj ili više žrtava, kako bi se kod njih izazvali osjećaji tjeskobe, straha, izolacije ili marginalizacije, kroz uznemirujuće postupke ili ponašanje, fizički ili psihički pritisak i nasilje, poticanje na samoubojstvo ili samoozljeđivanje, prijetnje ili ucjene, krađu ili štetu, uvrede ili ismijavanje zbog rase, jezika, vjere, seksualne orijentacije, političkog mišljenja, fizičkog izgleda i društvenog statusa žrtve.

Što je internetsko zlostavljanje (cyberbullying)?

U smislu zakona, pojam "cyberbullying" označava svako ponašanje ili čin, čak i ako se ne ponavlja, a koji je počinjen korištenjem telefona, interneta, razmjenom izravnih poruka, društvenih mreža ili drugih platformi. To također znači stvaranje, objavljivanje i online širenje (putem mreže, chat soba, blogova ili foruma) slika, audio ili video zapisa ili drugih multimedijских sadržaja, napravljenih u svrhu vrijeđanja časti, pristojnosti i ugleda jednog ili više žrtava, kao i krađa identiteta i lažno predstavljanje učinjeno računanim putem radi stjecanja i manipulacije osobnim podacima ili objavljivanja informacija štetnih za čast, pristojnost i ugled žrtve."

<https://www.youtube.com/embed/pDG1-BCZvTE>

Značajke zlostavljanja

Namjera je jedna od glavnih karakteristika maltretiranja. Zlostavljanje je *zamišljeno* kao način stjecanja prednosti, društvenog prestiža i osobnog zadovoljstva preko drugih. Pojedinaac-nasilnik dobiva zadovoljstvo ili prednost od vrijeđanja, napada ili ponižavanja osobe na koju je ciljao, unatoč oštroj patnji te osobe.

Ponavljanje **incidenta** je obilježje zlostavljanja, pri čemu se interakcije zlostavljanja mogu ponavljati ili se mogu snimati i dijeliti na internetu/putem društvenih medija.

Također postoji izrazita **asimetrija moći** među uključenima: nasilnik je netko tko ima veću moć od mete, zbog dobi, snage, veličine, spola kojem pripada (općenito je muškarac jači od žene), ili popularnost unutar grupe vršnjaka.

Nadalje, **osjetljivost žrtve** na pretrpljeno nasilje, shvaćena kao ranjivost, uzrokuje da ista pokaže fizičke ili psihičke karakteristike koje je čine ranjivijom. Ponekad to navodi druge na pomisao da mete zaslužuju biti žrtve jer se često ponašaju provokativno i/ili "drugačije" od svojih vršnjaka. Podržavanje ove misli može dovesti do "okrivljavanja žrtve" što može dodatno povećati izazove onih koji su mete nasilja.

Pojednostavno, tu je i **faktor oglašavanja čina**, odnosno težnja da osoba koja vrši nasilničko ponašanje o incidentu sazna što više. To se radi kako bi se zadobilo "poštovanje" i "popularnost", te kako bi se održala

konstantna razina moći da se drugima usadi osjećaj straha.

Prisutnost interneta može dovesti do komunikacije s drugima na daljinu, što može stvoriti dojam da su radnje naizgled bez posljedica. Interakcije mogu dovesti do impulzivnog, površnog i ponekad štetnog ponašanja prema drugima na internetu. Cyberbullying je primjer za to: jednostavno je dijeliti komentare i/ili fotografije na društvenim mrežama. Međutim, to može dovesti do toga da neki pojedinci budu meta zlostavljanja ili zastrašivanja na internetu.

INTERNETSKO ZLOSTAVLJANJE

"Cyberbullying" je svako ponašanje ili čin, čak i ako se ne ponavlja, koji je počinjen korištenjem telefonske mreže, interneta, razmjene trenutnih poruka, društvenih mreža ili drugih telematičkih platformi. Također znači stvaranje, objavljivanje i online širenje (putem mreže, chat soba, blogova ili foruma) slika, audio ili video zapisa ili drugih multimedijских sadržaja, napravljenih u svrhu vrijeđanja časti, pristojnosti i ugleda jednog ili više žrtve, kao i krivotvorenje identiteta i lažno predstavljanje koje se provodi nelegalnim putem u svrhu stjecanja i manipuliranja osobnim podacima ili objavljivanja informacija štetnih za čast, pristojnost i ugled žrtve."

Novi zakoni iz 2017. definiraju internetsko nasilje kao "bilo koji oblik pritiska, agresije, uznemiravanja, ucjene, uvrede, klevetanja, krivotvorenje identiteta, izmjene, nezakonitog stjecanja, manipulacije, tretmana povreda osobnih podataka na štetu maloljetnika, izvršena elektroničkim putem, kao i širenje internetskih sadržaja koji se tiču jednog ili više članova obitelji maloljetnika, a čija je namjerna i pretežita svrha izolacija maloljetnika ili skupine maloljetnika teškim zlostavljanjem, zlonamjerni napad ili ismijavanje".

Provodi se s ciljem vrijeđanja, narušavanja ugleda, utjerivanja straha kod nekoga, stjecanja popularnosti u skupini ili jednostavno zabave ili razbijanja dosade. Riječ je, dakle, o namjernom maltretiranju koje se provodi na trajan i sustavan način, na štetu iste, odnosno njih samih, osobe/a, u kojem postoji situacija neravnoteže snaga, gdje moćnici, virtualni u ovome slučaju, vršiti ga na štetu onih koji su slabiji. Putem weba, publika koja svjedoči uznemiravanju je eksponencijalno brojna i stoga je društvena povratna informacija koja slijedi još brža i opterećujuća, ako je klevetnička. Iz tog razloga meta često razvija paranoidne misli jer vjeruje da su i u njegovoj odsutnosti glasine na mreži o njoj neprekidne, kontinuirane i stalne.

Širok pristup nelegalima i pametnim telefonima može dovesti do velikih količina online interakcija i angažmana među mladima. Počinitelj zlostavljanja i meta odvojeni su ekranom računala ili zaslona pametnog telefona: to onemogućuje potpuno razumijevanje koliko je bolno ono što žrtva trpi ili koliko je ozbiljna radnja koju provodi internetski zlostavljač. Dijeljenje fotografija, videozapisa ili privatnih podataka žrtve bez pristanka, širenje traževa putem tehnoloških alata i sredstava poput mobilnog telefona ili e-pošte ili provedba opetovanih prijetnji usmjerenih žrtvi, samo su neki od primjera akcije cyberbullyinga.

<https://www.youtube.com/embed/vtfMzmkYp9E>

GLAVNE ZNAČAJKE

Mogućnost posjedovanja anonimnog identiteta otežava ulaženje u trag počiniteljima zlostavljanja i otežava medijaciju. Jednostavnost pristupa mreži također omogućuje da materijali postavljeni online kruže **tiho** i bezuvjetno bez **vremenskih ograničenja** te da dugo ostanu na web stranicama. U ovoj situaciji, psihološki

mehanizam **moralne neangažiranosti** (Bandura, 2002.) može biti ono što tjera internetskog zlostavljača da nastavlja napadati metu. Ono što se naziva "dehumanizacija žrtava" događa se kada se internetski zlostavljač na kraju ogradi od nezadovoljstva koje bi im bilo prouzročeno. Ovo izravnavanje empatije, (shvaćeno kao sposobnost da se "navuče cipele drugoga"), usporava ili blokira razumijevanje patnje drugih ili posljedica njihovih postupaka prema osobi koja je meta. Zapravo, kod internetskog zlostavljanja, nepostojanje stvarnog kontakta između nasilnika i ciljane osobe (kontakt licem u lice) olakšava i pojačava dehumanizaciju. Nadalje, odsutnost prostornih i vremenskih ograničenja omogućuje pojavu da se širi posvuda i beskonačno tijekom vremena, dok nevidljivost i mogućnost stvaranja lažne osobnosti i virtualnog identiteta omogućuje internetskom nasilniku povećanje vlastite moći: također iz tog razloga razina dezinhibicija je visoka, što dovodi do drugačijih obrazaca radnji ili ponašanja od onih koje bi činili u stvarnom životu. Zapravo, mogućnost da budete "druga osoba" na internetu može oslabiti etička ograničenja. Nadalje, nepostojanje odnosa i znanja s drugom osobom dodatno pojačava ovaj čimbenik: u nekim slučajevima internetsko zlostavljanje može uključivati ljude koji se zapravo ne poznaju.

Razlika između zlostavljanja i internetskog nasilja

Iako govorimo o dva štetna fenomena koji štete dobrobiti drugih ljudi, postoje višestruke i bitne razlike između bullyinga i cyberbullyinga. Općenito, akteri u zlostavljanju dobro su definirani i predstavljaju ih zlostavljač, navijači, meta i promatrači. Zlostavljači se često razvijaju između ljudi iz iste škole ili iste tvrtke, između ljudi koji se međusobno poznaju. Zapravo, epizode se često događaju u razredu, školi, u sportskim grupama i odvijaju se u točno određeno vrijeme: tijekom odmora, na putu od kuće do škole, u svlačionicama sportskog centra. U ovom fenomenu evidentna je potreba nasilnika da se učini "vidljivim", da bude u središtu pozornosti: stupanj dezinhibicije "nasilnika" u tim slučajevima često ovisi i o grupnoj dinamici. Nasilnik provodi agresiju, bez obzira na posljedice svojih postupaka koje izazivaju patnju kod „žrtve“.

Što se tiče cyberbullyinga, s druge strane, ljudi iz cijelog svijeta mogu biti uključeni, čak i oni koji se ne poznaju. Materijal se može dijeliti po cijelom svijetu i kružiti webom u bilo kojem trenutku, čak i ostati na stranicama dulje vrijeme. U ovom fenomenu zlostavljač zapravo provodi stvari koje bi u stvarnom životu bile ograničene, možda i zato što je njegova moć više povećana nevidljivošću i činjenicom da ne može konkretno vidjeti učinke njegovih postupaka/djela. Studija koju su proveli neki znanstvenici istaknula je da se oni koji su doživjeli izvanmrežno zlostavljanje mogu uključiti kao agresori na mreži, mijenjajući uloge u ta dva konteksta, možda čineći anonimnošću i željom za osvetom (Ybarra i Mitchell, 2004.).

1.3. Vježba za ponavljanje

Opišite dvije glavne karakteristike zlostavljanja:

Opišite situacije koje nisu maltretiranje iako možda tako izgledaju:
